

POSLANECKÁ SNĚMOVNA

ČESKÝ PARLAMENT A PARLAMENTARISMUS

Česká republika je demokratickým a právním státem, jehož ústavní systém vychází z principů parlamentní formy vlády.

CO JE „PARLAMENTARISMUS“?

Parlamentarismus - nebo též v užším slova smyslu parlamentní forma vlády – patří spolu s prezidentským a poloprezidentským modelem k základním typům nebo formám vládnutí. Vedle těchto základních forem existují ještě další upřesňující kategorie, jako např. prezidentsko-parlamentní či premiérsko-parlamentní forma. Základním východiskem pro takovou klasifikaci je vztah mezi zákonodárnou a výkonnou mocí, zvláště s ohledem na vymezení a oddělení jejich pravomocí a personální provázanost mezi vládou a parlamentem.

Parlamentní forma vlády byla typická především pro konstituční monarchie 19. století, kdy parlament postupně získával pravomoci v oblasti finanční a normotvorné na úkor panovníka. Formovala se pružná dělicí čára mezi legislativou a exekutivou, typická pro tuto formu vládnutí. V nejrůznějších aspektech se projevuje v kooperaci a vzájemné provázanosti obou větví moci, a to nejen v monarchiích, ale i v republikách. Naopak přísně (striktně) oddělený model vztahů mezi legislativou a exekutivou

je typický pro čistě prezidentskou formu vlády, jak se s ní setkáváme ve Spojených státech amerických, kde je každá z větví moci volena samostatně.

Druhá základní charakteristika parlamentní formy vlády spočívá v dualitě exekutivy, která je rozdělena mezi hlavu státu (panovník či prezident) a vládu, která je odpovědná parlamentu. V čele vlády stojí její předseda vykonávající vlastní politickou výkonnou moc. Formy vlády lze dále členit podle pravomocí a způsobu volby hlavy státu (pouze u prezidentů).

CO JE TEDY PARLAMENT?

Parlament je v dnešním pojetí státní orgán složený z reprezentantů lidu, vzešlý ze všeobecných voleb a vybavený zákonodárnou pravomocí. Jinak řečeno: moderní parlament je nástrojem reprezentativní demokracie vzešlým z vůle všech občanů oprávněných volit, jehož úkolem je neustálá legitimizace stávajícího politického a ústavního systému. Parlament k tomu využívá nástroje svěřené mu ústavou, z nichž převažuje kontrolní a zákonodárná pravomoc.

V ústavním pořádku ČR je působnost a pravomoc Parlamentu ČR upravena v Ústavě České republiky (ústavní zákon č. 1/1993 Sb.), a to přede-

vším v hlavě druhé (moc zákonodárná). Parlament je tvořen dvěma komorami – Poslaneckou sněmovnou a Senátem.

DVOUKOMOROVÝ PARLAMENT

Koncepce dvoukomorového zákonodárského sboru, jak ji nalezneme v Ústavě České republiky, odpovídá tradici fungování parlamentu na našem území v období druhé poloviny 19. století, v období tzv. První republiky (1918–1938) i v období po roce 1968, kdy vznikla československá federace. Obě komory Parlamentu – Poslanecká sněmovna a Senát – fungují nezávisle na sobě a česká Ústava jim také vymezuje odlišné pravomoci.

Poslanecká sněmovna může při rozhodování o běžných zákonech přehlasovat zamítavé stanovisko Senátu nadpoloviční většinou všech poslanců. Z hlediska tvorby ústavních zákonů, vyjadřování souhlasu s ratifikací mezinárodních smluv a v některých otázkách týkajících se obrany a bezpečnosti mají ale obě komory stejné pravomoci.

Senát se podílí na parlamentní činnosti zákonodárné a kreační, naproti tomu kontrolní pravomoci Parlamentu ve vztahu k vládě vykonává téměř výhradně Poslanecká sněmovna. Mimořádně důležitou roli hraje Senát v okamžiku, kdy dojde k rozpuštění Poslanecké sněmovny. V tuto chvíli může Senát přijímat zákonná opatření ve věcech, které

nesnesou odkladu a vyžadovaly by jinak přijetí zákona (čl. 33 Ústavy).

PRAVOMOCI KOMOR PARLAMENTU

Vedle legislativního procesu, na kterém se obě parlamentní komory podílejí společně, má každá z komor samostatné a výlučné pravomoci stanovené Ústavou:

POSLANECKÁ SNĚMOVNA

- pouze Poslanecká sněmovna může vyslovit vládě důvěru nebo nedůvěru.
- pouze Poslanecká sněmovna přijímá zákon o státním rozpočtu a státní závěrečný účet.
- pouze Poslanecká sněmovna předkládá prezidentovi republiky návrh na jmenování nebo odvolání prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu.

SENÁT

- pouze Senát vyjadřuje souhlas se jmenováním soudců Ústavního soudu.

FUNKCE PARLAMENTU

Obecně můžeme vymezit funkce parlamentu takto:

- **zastupitelská (reprezentativní) funkce** – parlament zprostředkovává vůli lidu, který je (podle čl. 2 odst. 1 Ústavy) zdrojem veškeré státní moci. Běžná parlamentní činnost je zároveň formou komunikace mezi parlamentem a společností. Tato komunikace neprobíhá pouze v období voleb, ale po celé funkční období;
- **legislativní funkce** – je nejtypičtějším projevem parlamentní činnosti, kdy zákonodárský sbor prostřednictvím tvorby z nejvýznamnějších právních norem vytváří rámec politického rozhodování a tím i fungování společnosti;

ZÁKLADNÍ ROZDÍLY MEZI PSP ČR A SENÁTEM ČR		
	Poslanecká sněmovna	Senát
počet zákonodárců	200	81
délka funkčního období	4 roky	6 let
volební systém	poměrný (D'Hondtova metoda)	dvoukolový většinový
počet volebních obvodů	14	81
pasivní volební právo	občan starší 21 let	občan starší 40 let

- **kontrolní funkce** – spočívá v politické kontrole činnosti vlády a jí podřízených složek státní správy;
- **kreační funkce** – je založena na pravomoci obou parlamentních komor volit nebo předkládat návrhy na jmenování členů nejvýznamnějších ústavních nebo státních orgánů (např. Poslanecká sněmovna volí členy Rady České televize a Rady Českého rozhlasu, Senát volí členy Rady Ústavu pro studium totalitních režimů, nebo např. Poslanecká sněmovna volí z kandidátů, které po dvou navrhuje prezident republiky a Senát, Veřejného ochránce práv a jeho zástupce).

VZTAH PARLAMENTU A VÝKONNÉ MOCI

Parlamentní formu vládnutí v českých podmínkách je možné charakterizovat těmito základními znaky:

- a) vláda, jejíž členové jsou jmenováni prezidentem republiky, musí do 30 dnů od svého jmenování požádat Poslaneckou sněmovnu o vyslovení důvěry;
- b) Poslanecká sněmovna může vyjádřit nedůvěru vládě; v takovém případě musí vláda podat demisi;

KREAČNÍ PRAVOMOCI KOMOR PARLAMENTU	
Funkce	volí nebo jmenuje
prezident a viceprezident Nejvyššího kontrolního úřadu	jmenuje prezident republiky na návrh Poslanecké sněmovny
členové Nejvyššího kontrolního úřadu	volí Poslanecká sněmovna na návrh prezidenta NKÚ
soudci Ústavního soudu	jmenuje prezident republiky se souhlasem Senátu
Veřejný ochránce práv a jeho zástupce	volí Poslanecká sněmovna z kandidátů, které po dvou jmenuje prezident republiky a Senát
ředitel Národního bezpečnostního úřadu	jmenuje vláda po projednání s výborem Poslanecké sněmovny
předseda a inspektorové Úřadu na ochranu osobních údajů	jmenuje prezident republiky na návrh Senátu
20 členů správní a 10 členů dozorčí rady Všeobecné zdravotní pojišťovny	volí Poslanecká sněmovna
členové Rady Státního fondu kultury	volí Poslanecká sněmovna na návrh ministra kultury
členové Rady Státního fondu pro podporu a rozvoj české kinematografie	volí Poslanecká sněmovna na návrh ministra kultury
členové Rady pro rozhlasové a televizní vysílání	jmenuje předseda vlády na návrh Poslanecké sněmovny
členové Rady České televize	volí Poslanecká sněmovna
členové Rady Českého rozhlasu	volí Poslanecká sněmovna
členové Rady České tiskové kanceláře	volí Poslanecká sněmovna
členové Dozorčí rady Vinařského fondu	volí Poslanecká sněmovna
členové Dozorčí rady Grantové agentury ČR	volí Poslanecká sněmovna
členové Dozorčí rady Státního fondu rozvoje bydlení	volí Poslanecká sněmovna
členové Dozorčí rady Státního zemědělského intervenčního fondu	předsedu a 4 členy volí Poslanecká sněmovna
Finanční arbitr	volí PS
členové Rady Ústavu pro studium totalitních režimů	volí Senát

- c) Prezident republiky může za určitých okolností (čl. 35 Ústavy) rozpustit Poslaneckou sněmovnu;
- d) vláda se opírá o podporu dominantní politické strany (resp. koalice stran) v Poslanecké sněmovně.

S ohledem na výše uvedené platí, že **parlamentní forma** vládnutí je druhem demokratického výkonu vlády, v němž oba orgány – parlament a vláda – proti sobě nestojí v přísné odluce. Jsou naopak vzájemně propojeny tak, že parlament, odvozující svoji legitimitu ze všeobecných voleb, rozhoduje o sestavení vlády a o rozhodujících mezích jejího vládnutí. Vedle toho jsou parlament a vláda svázány linií stranicko-politickou tím, že se vláda opírá o podporu dominantní politické strany, resp. koalice parlamentních stran. Ve stabilizovaném parlamentním systému tak vláda disponuje parlamentní většinou, což jí umožňuje dostatečně efektivní výkon vlády.

ROZPUŠTĚNÍ POSLANECKÉ SNĚMOVNY

Jedná se ústavní mechanismus, který může být využit v případě, že nefunguje základní vztah mezi vládou a Parlamentem, jenž je typický a nezbytný pro výkon parlamentní formy vlády. Ústava svěřuje toto zásadní rozhodnutí do rukou prezidenta republiky, který tak ve čtyřech případech může učinit na základě svého uvážení a v jednom případě je vázán usnesením Poslanecké sněmovny. Ústava stanoví limity, kdy je prezident oprávněn tohoto svého práva využít:

- a) Zcela nemožné je rozpustit Poslaneckou sněmovnu v době 3 měsíců před skončením jejího volebního období.
- b) Prezident republiky může Poslaneckou sněmovnu rozpustit v těchto případech (čl. 35 odst. 1 Ústavy):
 - Poslanecká sněmovna nevyslovila důvěru nově jmenované vládě, jejíž předseda byl prezidentem republiky jmenován na návrh předsedy Poslanecké sněmovny. Jednalo by se tedy v pořadí o třetí vládu, které by Sněmovna nevyjádřila důvěru podle čl. 68 Ústavy.
 - Poslanecká sněmovna se neusnese do tří měsíců o vládním návrhu zákona, s jehož projednáním spojila vláda otázku důvěry.
 - Zasedání Poslanecké sněmovny bylo přerušeno po dobu delší, než je přípustné. Touto dobou se rozumí lhůta 120 dnů v roce ve smyslu ustanovení čl. 34 odst. 2 Ústavy.
 - Poslanecká sněmovna nebyla po dobu delší tří měsíců způsobilá se usnášet, ačkoliv nebylo její zasedání přerušeno a ačkoliv byla v té době opakovaně svolána ke schůzi.
- c) Prezident republiky musí Poslaneckou sněmovnu rozpustit, navrhne-li mu to Poslanecká sněmovna usnesením, s nímž vyslovila souhlas třípětinová většina všech poslanců (čl. 35 odst. 2 Ústavy).

SHRNUTÍ

- Existují tři základní formy vládnutí; parlamentarismus je jednou z nich.
- Parlament je orgán složený z reprezentantů lidu a má zákonodárnou pravomoc.
- Parlament plní tyto funkce: reprezentativní, legislativní, kontrolní a kreační.
- Parlament České republiky se skládá ze dvou komor: Poslanecké sněmovny a Senátu.
- Obě komory Parlamentu mají různé pravomoci vymezené Ústavou nebo jinými zákony.
- Poslaneckou sněmovnu je možné rozpustit na základě rozhodnutí prezidenta republiky; Senát je nerozpustitelný.

